

בהעלותך ב

.. לא¹⁰ כתיב שמחה¹¹ (ומעין זה איתא בשאלות¹² ועוד).

אבל י"ל שכוונת אדה"ז במ"ש "בשבת (ש)לא נאמר בה שמחה" היא (לא למעט שבת מכל ענין השמחה, אלא) רק לשלול שמחה כמו שמחת יו"ט (שבזה איירי ב- שו"ע שם), כי שמחת יו"ט יש לה גדר מיוחד, וגדר זה של שמחה ליכא ב- שבת¹³; ובוה מודגש חידושו של אדה"ז בסעיף זה בגדרה של שמחת יו"ט, כד- לקמן.

ב. וז"ל אדה"ז בהלכות יו"ט שם¹⁴: כל ז' ימי הפסח וח' ימי החג וכן ב"ט של עצרת חייב אדם להיות שמח וטוב לב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל ה- נלוים אליו ושמחה זו היא מ"ע מה"ת שנאמר¹⁵ ושמחת בחגיך אתה ובנך ובתך וגו' כיצד משמחין הקטנים נותן להם קליות ואגוזים והנשים קונה להם בגדים ותכשיטין כפי ממונו והאנשים בזמן ש- בהמ"ק ה' קיים היו אוכלין בשר שלמים לשמחה ועכשיו שאין בהמ"ק קיים אין יוצאים ידי חובת שמחה אלא ביין ש-

א. איתא בספרי פרשתנו (עה"פ וב- יום שמחתכם ובמועדיכם גו' ותקעתם בחצוצרות גו') "וביום שמחתכם אלו שבתות", ושמעינן מהא ששבת הוא יום שמחה, וכן משמע בירושלמי מגילה: דילפינן הדין דכשחל פורים בשבת אין עושין סעודת פורים ביום השבת (אלא אחר השבת)¹⁶ ממ"ש "לעשות אותם ימי משתה ושמחה את שמחתו תלו' בב"ד יצא זה [שבת] ששמחתו תלו' בידי שמים".

והנה אדמו"ר הזקן כתב בשולחן (בהלכות יו"ט)¹⁷ "נהגו להרבות במיני מאכלים ב"ט יותר מבשבת שלא נאמר בה שמחה", ומשמע לכאורה שאין שום חיוב שמחה בשבת (ודלא כבספרי ויר- שלמי הנ"ל), וכן הסכימו הפוסקים שאין חיוב של שמחה בשבת¹⁸, וכמפורש בתוס' מו"ק דב"ר גל. . כתיב בהן שמחה שבת

(1) פרשתנו י, י.

(2) פ"א ה"ד בתחלתה.

(3) וכן נפסק בשו"ע או"ח סתרפ"ח ס"ו. ובנ"כ הטושו"ע שם, שהוא ע"פ הירושלמי שם.

(4) אסתר ט, כב.

(5) וראה קרבן העדה בירושלמי שם. נ"כ הטושו"ע שבהערה 3.

(6) סתקכ"ט ס"ז בסופו.

(7) אבל לכמה גו' (זית רענן ליל"ש עה"פ, הגר"א לספרי שם) הלימוד בספרי הוא (לא מתיבת "שמחתכם", אלא) מ"וביום אלו שבתות". וכ"ה בספרי זוטא שם. וראה בארוכה מפרשי הספרי.

(8) ראה בארוכה שד"ח פאת השדה כללים מערכת אל"ף אות פב (כרך ז' אצטצב, ב ואילך) וש"נ. וראה גם ביאור הרי"ף פערלא לרס"ג ח"א עשה נט (רנה, א ואילך). ובכ"מ.

(9) כג, ב ד"ה מאן.

(10) ולכן ברגל אין אבילות כלל, ושבת אף שאין אבילות נוהגת, עולה לשבעה ולמנין ל'.

(11) ועד"ז הוא בנמוקי מ"ק שם במשנה: משום דלא כתיב ב' שמחה אלא עונג. וראה גם לשון ה- רמב"ן במלחמות מו"ק שם (כג, ב).

(12) ח"ש שאלתא טו.

(13) משא"כ שמחה בכלל — ראה שו"ע אדה"ז שם סתצ"ג ס"ח. ולהעיר מסידור (עם דא"ח) מה, ריש ע"ד (ועד"ז שם רצו, ד); ואין המצוה בשמחה בשבת כלל. ואכ"מ.

(14) ס"ר"ז.

(15) פ' ראה טז, יד.

ג) זה שמשמחין הקטנים בקליות ואגוזים והנשים בקניית בגדים ותכשיטין כפי ממונו הוי בכלל ושמחת בחגיך שמ-דאורייתא.

ג. אמנם יש חילוק יסודי בין דברי אדה"ז לדברי הרמב"ם:

הרמב"ם כתב סתם, «והאנשים אוכלין בשר ושותין יין שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין», והיינו דשניהם, בשר ויין, שווים (תמיד) בקיום מצות שמחת יו"ט, אבל אדה"ז כתב ומפרט, «ועכשיו שאין בהמ"ק קיים אין יוצאים ידי חובת שמחה אלא ביין . . . אבל בשר אין חובה לאכול עכשיו . . . ומ"מ מצוה יש באכילת בשר ביו"ט כו", דאף שיש מצוה באכילת בשר ביו"ט, מ"מ בזמנה"ז שאני אכילת בשר ביו"ט משתיית יין, ד-ביין יוצאים חובת שמחה, משא"כ בבשר (ש"אין חובה לאכול עכשיו)".

והנה בפשטות י"ל, שאין אדה"ז חולק על הרמב"ם, אלא בא (בהוספה זו) לבאר דבריו (ולתרץ קושיית הבית יוסף²⁰ על הרמב"ם, ד"בפ' ערבי פסחים²¹: ת"ר חייב אדם לשמח בנו ובני ביתו ברגל במה משמח ביין ר' יהודה אומר אנשים בראוי להם ונשים בראוי להם . . . תניא ריב"ב אומר בזמן שבה"מ קיים אין שמ-חה אלא בבשר שנאמר²² וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת ועכשיו שאין בהמ"ק קיים אין שמחה אלא ביין שנאמר²³ ויין ישמח לבב אנוש . . . (ותמה הב"י על דברי הרמב"ם) למה הצריך שיאכלו בשר וישתו יין דהא בברייתא קתני דב-זמן הזה אין שמחה אלא ביין ומשמע דביין סגי בלא בשר"ו):

נאמר²⁴ ויין ישמח לבב אנוש אבל בשר אין חובה לאכול עכשיו כיון שאין לנו בשר שלמים ומ"מ מצוה יש באכילת בשר ביו"ט כיון שנאמר בו שמחה והו-איל וא"א לנו לשמח בו בעיקר השמחה שהוא אכילת בשר שלמים יש לנו ל-שמחו בשאר כל מיני שמחות לכך נהגו להרבות במיני מאכלים ביו"ט יותר מב-שבת שלא נאמר בה שמחה וכן בגדי יו"ט צריכים להיות יותר טובים מבגדי שבת.

והנה לפי פשוטו קאי אדה"ז בשיטת הרמב"ם, שכתב²⁵: ימים טובים . . . חייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים עליו ש-נאמר ושמחת בחגיך וגו'. אף על פי שה-שמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים כמו שאנו מבארין בהלכות חגיגה יש בכלל אותה שמחה לשמח הוא ובניו ובני ביתו כל אחד כראוי לו. כיצד ה-קטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות והנשים קונה להן בגדים ותכשיטין נאים כפי ממונו, והאנשים אוכלין בשר ושותין יין שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין.

ומבואר בדברי הרמב"ם כמה פרטים בחיוב השמחה ביו"ט, שגם אדה"ז בשול-חנו נקט בהם כוותי':

א) דגם בזמן הזה, אף שאין לנו מקדש וקרבן שלמי שמחה, מ"מ יש מצות שמחה מן התורה²⁶ (ולא כהדיעות שבזמן הזה שמחת הרגל מדרבנן, כי «ושמחת היינו בשלמי שמחה»²⁷).

ב) גם בזמן הזה יש מצוה באכילת בשר ביו"ט.

(16) תהלים קד, טו.

(17) הל' יו"ט פ"ו הי"ד-יח.

(18) ראה בארוכה שאגת ארי' סי' סה. מנחת

חינוך מצוה תפח.

(19) תורה עשה דיחיד (מ"ק יד, ב).

(20) או"ח סי' תקכט ד"ה כתב הרמב"ם.

(21) קט, א.

(22) תבוא כז, ז.

בחגיך מחייבת אכילת בשר ושתיית יין בשווה, שהרי לא הזכיר שום חילוק בין זמן הבית וזמן הזה, ומחלק רק בין השמחה דקרבו שלמים לפרטי השמחה ש"יש בכלל אותה שמחה לשמוח הוא ובניו כו" שהולך ומפרט אח"כ, שבנוגע לאנשים ה"ז אכילת בשר ושתיית יין (והיינו אפילו ע"י אכילת בשר חוליני²⁰) – אבל מדברי אדה"ז, "והאנשים בזמן שביהמ"ק ה' קיים היו אוכלין בשר שלמים" מובן, דקיום מצות שמחה בזמן ביהמ"ק ה' רק בבשר שלמים (ואין חיוב לאכול בשר ולשתות יין)²¹.

ד. ויש לבאר החילוק בין אדה"ז וה' רמב"ם בהקדם עוד שינוי בין לשון אדה"ז ולשון הרמב"ם:

א) ברמב"ם בתחלת הענין כ', "וחייב

כללי הרמב"ם אות ה) שאינו כותב דינים חדשים. (29) ראה ר"ן סוכה רפ"ד וריטב"א שם דגם בזמן המקדש שמחה בבשר (שלמים) היא רק למצוה מן המובחר, ולא לעכב. וראה גם חמד משה א"ח סרמ"ט סק"ד בזמן המקדש היתה שמחה אף בבשר חוליני וכפשוטו לישנא דריב"ב.

(30) מאריכות לשון אדה"ז ("אבל בשר אין חובה לאכול עכשיו כיון שאין לנו בשר שלמים ומ"מ מצוה יש באכילת בשר ביי"ט כיון שנאמר בו שמחה והואיל וא"א לנו לשמוח בו בעיקר השמחה שהוא אכילת בשר שלמים יש לנו לשמוחו בשאר כל מיני שמחות לכן נהגו להרבות במיני מאכלים ביי"ט יותר מבשבת"), משמע שיש (באנשים) ג' גדרים בשמחת יי"ט בזה"ז: א) חובת שמחה, שהיא ביי"ט, ב) מצות שמחה, שהיא באכילת בשר, ג) מנהג – "להרבות במיני מאכלים ביי"ט יותר מבשבת". וראה לקמן הערה 47.

אדה"ז מפרש דברי הרמב"ם, דעכשיו שאין ביהמ"ק קיים יש חילוק בין יין ובשר, דעיקר חובת השמחה הוא ביין (כדאיתא בגמ'), משא"כ בשר, דאין חובה לאכול בשר אלא מצוה בלבד.

ולכאורה פירוש זה בדברי הרמב"ם דאיכא נמי שמחה בבשר, יסודו (כמ"ש הב"ח²²) מחולין²³ ומשבת²⁴, "והך דערבי פסחים הכי פירושו בזמן שביהמ"ק קיים עיקר שמחה בבשר שלמים כדכתיב קרא וזבחת שלמים וגו' דאיכא תרתי שמחה חדא שמחת הבאת שלמים לה' אידך שמחת אכילת בשר מה שאין כן ביין דליכא אלא חדא שמחה אבל עכשיו שאין בהמ"ק קיים אין עיקר שמחה אלא ביין כדכתיב קרא כו' אבל בשר אינו עיקר שמחה דלא אשכחן קרא דכתיב בו שמחה בבשר שאינו של שלמים וזאת היא דעת התוספות שכתבו²⁵. . . במה משמח ביין היינו בזמן הזה אבל בזמן בית המקדש אין שמחה אלא בבשר עכ"ל פי' בזמן הזה עיקר שמחה ביין ובזמן בית המקדש אין עיקר שמחה אלא בבשר²⁶.

אבל קשה לפרש כן ברמב"ם (ולומר שדברי אדה"ז הם (רק) פירוש בדברי הרמב"ם²⁷), שהרי מפשטות לשון הרמב"ם משמע שאין יתרון בשמחה דשתיית יין על אכילת בשר סתם, תמיד גם בזמן הזה.

ועוד זאת: מפשטות לשון הרמב"ם משמע²⁸ שגם בזמן הבית מצות ושמחת

(23) פג, א.

(24) ק"ה, ב ואילך.

(25) פסחים שם ד"ה במה משמחו.

(26) ראה גם בישוב דברי הרמב"ם דרישה לסאו"ח. שם. ישיש ביצה פ"ב ס"ה. כפות תמרים סוכה מב, ב. ערוך לגר סוכה שם. ועוד.

(27) וראה שו"ע אדה"ז ר"ס רמב קריא סק"ב.

(28) אף שיליב ע"פ כללי הרמב"ם (יד מלאכי

(*) אבל בערוך לגר סוכה שם (ועוד) דדברי ריב"ב אין שמחה אלא בבשר, מדובר רק בבשר שלמים. וכן משמע לפירוש אדה"ז בשו"ע כדלקמן בפנים.

.. יש בכלל אותה שמחה לשמוח הוא ובניו כו' כל אחד כראוי לו, והיינו דאף שזה נכלל בהמ"ע מה"ת, ושמחת בחגיגה, מ"מ ה"ז רק שהיא, בכלל אותה שמחה, היינו שהיא עוד שמחה הנכללת באותה השמחה, אבל השמחה האמורה בכתוב היא קרבן שלמים.

אבל לדעת אדה"ז, שמחה זו (מה ש"חייב אדם להיות שמח וטוב לב הוא ובניו .. וכל הנלוים אליו) היא (היא) המ"ע מה"ת שנאמר ושמחת בחגיגך אתה ובנך ובתך וגו'³².

והיינו דהשמחה דכל אחד כראוי לו, הקטנים בקליות ואגוזים והנשים בבגדים ותכשיטין והאנשים כו' היא היא השמחה האמורה בכתוב, ושמחת בחגיגך אתה גו', אלא שאצל האנשים נשתנה אופן קיום השמחה הראוי להם, דבזמן ש"ביהמ"ק קיים היו אוכלין בשר שלמים לשמחה ועכשיו שאין ביהמ"ק כו' חובת השמחה היא בייין.³³

ו. ההסברה בזה:

לדעת הרמב"ם, והשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים, והיינו שחייב השמחה

אדם להיות בהן שמח וטוב לב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים עליו ש"נאמר ושמחת בחגיגה" וממשיך, אף על פי שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים .. יש בכלל אותה שמחה לשמוח הוא ובניו כו', ומפרט בהלכה שלאח"כ, כיצד, הקטנים וכו': ואילו אדה"ז מ"סיים תיכף בסעיף הראשון, חייב אדם להיות שמח וטוב לב כו' ושמחה זו היא מ"ע מה"ת שנאמר ושמחת בחגיגך גו', ובסעיף שלאח"כ, כיצד משמחין כו', ול"אח"כ, והאנשים בזמן שביהמ"ק הי' קיים היו אוכלין בשר שלמים לשמחה ועכשיו שאין בהמ"ק קיים אין יוצאין ידי חובת שמחה אלא בייין, שלא הזכיר בתחילת הענין שהשמחה שנאמרה בכתוב היא קרבן שלמים, כ"א לאחר שפרט השמחה של כל סוג בפ"ע.³⁴

ב) הרמב"ם כתב, שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים, ואדה"ז כו' היו אוכלין בשר שלמים לשמחה.

ה. ונראה בכ"ז דחלוקה שיטת אדה"ז משיטת הרמב"ם ביסוד המ"ע של ושמחת בחגיגה, דלדעת הרמב"ם השמחה דקרבן שלמים והשמחה לשמוח הוא ובניו ובני ביתו כל אחד כראוי לו (שבכלל זה הוא מה שהאנשים אוכלין בשר ושותין יין), הרי הם שני דינים וב' סוגי שמחה, אבל אדה"ז ס"ל שהם (דין ו)סוג אחד.

וזהו דיוק ל' הרמב"ם, אף על פי שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים

(32) ושינוי זה בין הרמב"ם ואדה"ז מודגש גם לקמן: ברמב"ם שם ה"ט, אע"פ שאכילה ושתיה במועדות בכלל מ"ע כו', ובש"ע אדה"ז שם סייד, אע"פ שהאכילה ושתיה במועדות היא מ"ע (ו) השמיט תיבת, בכלל שברמב"ם.

(33) ולפ"ז, לכאורה, ג' דיעות בדבר: א) דעת הרמב"ם דנאמר כאן ב' דינים וסוגים בשמחה: הנאמר בקרא - קרבן שלמים: והנכלל בקרא - שמחה דכ"א כראוי לו, היינו שאר מיני שמחות כולל אנשים אוכלין בשר ושותין יין, ב) דעת הר"ן והריטב"א (הג"ל הערה 29), דמצוה מן המובחר הוא באכילת שלמים, וקיום המצוה הוא (אף שאינו מן המובחר) בבשר חולין ובשאר שמחות בזמן הבית, ג) דעת אדה"ז, קיום, עיקר השמחה בבשר שלמים בזמן המקדש, קיום מצוה זו בזה"ז - בייין.

(31) ואף שבוה חלוק ש"ע אדה"ז מהרמב"ם, שאדה"ז בא לומר בעיקר ההלכות הנוגעים, עכשיו בזה"ז, ולא כברמב"ם - הרי ס"ס הביא כאן אופן קיום המצוה בזמן המקדש. ובפרט שמצינו כ"פ בש"ע אדה"ז שנחית לבאר ולהודיע פרטי ההלכות גם בזמן הבית (ראה לדוגמא הל' פסח ר"ס תכט), ולא כבש"ע המחבר, שכי' רק הדינים שבוה"ז.

חולין) כי אכילת בשר זה הוא סוג אחר של שמחה, שאוכל בשר ושותה יין ה-מביאים ומעוררים לידי שמחה³⁸.

ונמצא שבזמן הבית יש באנשים תרי קיומי מצות שמחה: א) חיוב דקרבן שלמים – הבאת קרבן ואכילתו, ב) אכילת בשר (חולין³⁹) ושתית יין.

אמנם לדעת אדה"ז ישנו קיום אחד ד-מצות עשה, "ושמחת בחגך", והוא מה שחייב אדם להיות שמח וטוב לב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים אליו⁴⁰.

אלא שאצל אנשים, "עיקר השמחה" הוא אכילת בשר שלמים, ולכן, בזמן שביהמ"ק הי-קיים היו אוכלין בשר שלמים לשמחה, ועכשיו שאין ביהמ"ק קיים אין יוצאין ידי חובת שמחה אלא ביין, אבל קיום שמחת אכילת בשר שלמים בזמן ביהמ"ק אינו שונה בגדרו מקיום מצות שמחה בזמן הזה לאנשים. דיסוד החיוב הוא אכילת בשר (שלמים) ושתית יין המביאים ומעוררים את ה-אדם לידי שמחה, ורק שאכילת בשר שלמים הוא, "עיקר השמחה", וכנ"ל⁴¹.

38) ראה בכל הנ"ל צפ"ע לרמב"ם הל' יו"ט פ"ו הי"ח. צפ"ע הל' כלאים פ"ה הכ"ז (ז, א).

39) אלא באט נאמר בזה, בכלל מאתיים מנה (ולא שבטלה המנה) לדעת הרמב"ם יוצאים מצות אכילת בשר סתם (בזמן הבית) גם באכילת בשר שלמים. וצ"ע שהרי בשלמים משולחן גבוה קאכיל (ב"ק יב, ב): אבל לאחר שחיטה כו'. פרש"י שם. קידושין נב, ב ובפרש"י ד"ה כי קא זכו. – אבל בתוס' ב"ק שם דחלק בעלים אפילו אחר שחיטה היו ממון בעלים. וכבר שקוט בדעת הרמב"ם (הל' אישות פ"ה ה"ה). דמשמע לכאורה סמיל כתוס'. ואכ"מ.

40) ונמצא דלהרמב"ם בזמן הזה חסר עיקר קיום מצות שמחה הנאמר בקרא שהיא בקרבן שלמים, ואילו לאדה"ז יצא ידי חובת שמחה ה-

אינו אכילת בשר המעוררת שמחה, אלא שמחה מיוחדת בזה שמביא קרבן לה, שזה גופא הוא מעשה השמחה ד, ושמחת בחגך, וכמ"ש הרמב"ם בהלכות חגי-גה⁴², והשמחה האמורה ברגלים היא ש-יקריב שלמים יתר על שלמי חגיגה ואלו הם הנקראים שלמי שמחת חגיגה שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלקיך. ומפשטות הלשון משמע, ש-מעשה השמחה הוא לא רק אכילת בשר השלמים⁴³, אלא כללות, "קרבן שלמים" (הכולל גם הבאתו לפני ה') הוא מעשה השמחה⁴⁴ ד, ושמחת בחגך⁴⁵.

ומלבד זה, יש בכלל אותה שמחה לשמוח הוא ובניו ובני ביתו כל אחד כ-ראוי לו, ושמחה זו אינה מצוה דמעשה של שמחה, אלא עשיית דברים המעור-רים ומביאים שמחה לכ"א כראוי לו, ומצוה זו מקיימים האנשים באכילת בשר ושתית יין, גם בזמן הבית (גם בבשר

34) פ"א סה"א.

35) להעיר שהרמב"ם שם פ"ב ה"י פסק (כה) משנה חגיגה ז, ב): יוצאין ישראל יד"ח שלמי שמחה בנדרים ונדבות כו' והכהנים כו' בחזה ושוק שמצוה זו היא לשמוח באכילת בשר לפני ה' והרי אכלו. אבל ראה מנ"ח שם דגם להרמב"ם יכול להיות דצריך להיות לשם שמחה (עדמ"ש בתוד"ה עולות – חגיגה ז, ב בסופו לגבי נדרים ונדבות. וראה מנ"ח שם: א"כ בבכור ומעשר ג"כ וכן בחזה ושוק דה-בעלים מביאים לשם שמחת כהנים). וראה גם צ"ח חגיגה ו, ב) דלהרמב"ם מחוייב ע"כ פסם אחת בכל ימי החג שיקריבו שלמים לשם שלמי שמחה. ע"ש. וראה גם שפת אמת יומא ג, א בתוס' ד"ה פזיר. ואכ"מ.

36) וי"ל שהוא ע"ד ומעין הקרבת תודה לה'.

37) ועפ"י יומתק מה שפסק הרמב"ם שם (פ"א סה"א), ונשים חייבות במצוה זו, כיון שלדעת הרמב"ם זהו חיוב השמחה הנאמר בכתוב כאן. וראה לח"מ שם. לח"מ פ"ד מהל' מעה"ק הי"ד. ועוד. ואכ"מ.

של שמחה זו היא שמחה דשמיא ולא שמחה טבעית הבאה ע"י אכילת בשר ושאר דברים המשמחים⁴⁵.

וכן מובן גם מדעת ר"נ בספרי שם דפליג את"ק וס"ל ד"וביום שמחתכם אלו תמידים", והרי תמידים הם עולות שאין בהם אכילת אדם, ואין שמחתם אלא שמחת הקרבת קרבן⁴⁶, די"ל שמה מובן גם לדעת ת"ק, דמ"ש, "וביום שמחתכם אלו שבתות", היינו שמחה שכל כולה היא שמחה דשמיא.

ח. אמנם, אף שלפי ב"י הנ"ל באדה"ז גדרה ויסודה דשמחת שלמים אינו שמחה דשמיא אלא בכלל שמחה הטבעית ע"י דברים המביאים ומעוררים לידי שמחה, כל אחד כפי הראוי לו – מ"מ, לאידך גיסא, הרי דוקא לפי אדה"ז יוצא, שהשמחה דאכילת בשר דיו"ט קשורה עם אכילת קדשים.

דלהרמב"ם הרי שמחת האנשים, כ"ראוי" להם אין לה שייכות עם שמחת השלמים, אלא הוא חיוב בפ"ע המתקיים גם ע"י אכילת בשר חולין ושתיית יין (כנ"ל) ואינה אלא שמחה גשמית: משא"כ אדה"ז שכתב בפירוש (כנ"ל) שעיקר השמחה היא אכילת בשר שלמים, הרי אין זו שמחה גשמית בלבד, אלא שמחה

ויש לומר, שמחולקים בפירוש הכתוב "ושמחת בחגך" – שלהרמב"ם "חגך" פירושו "קרבת" ⁴⁷, והיינו שחייבים לשמוח בהבאת⁴⁸ קרבן⁴⁹, משא"כ לאדה"ז הפירוש ד"ושמחת" בחגך" קאי על זמן החג, שיש חיוב לשמוח במועדים, אלא שהתורה הוסיפה וקבעה שעיקר קיום ה"שמחה בא ע"י אכילת בשר שלמים.

ז. ועפ"י מובן בפשטות מה שמסיים כאן אדה"ז, "לכך נהגו להרבות במיני מאכלים ב"יט יותר מבשבת שלא נאמר בה שמחה":

לפי הנ"ל הרי לשיטת אדה"ז גדר מצות שמחה ב"יט אינו מעשה השמחה השייכת לשמיא (כדעת הרמב"ם שה"שמחה האמורה כאן הוא קרבן שלמים), אלא שמחה (טבעית) הבאה ע"י אכילת בשר ושתיית יין באנשים (ובנשים וקטנים בראוי להם כנ"ל), ורק שעיקר שמחה זו היא אכילת בשר שלמים בזמן ה"בית, משא"כ השמחה שנאמרה בשבת היא, "וביום שמחתכם", והיינו⁵⁰ שמהותה

מפורשת בקרא, ולאידך מה שנכלל ב"ושמחת בחגך" להרמב"ם שוין בזה זמן הבית וזמן הזה, ולאדה"ז אינו יכול לשמוח עכשיו ב"עיקר השמחה". (41 וראה ל' הרמב"ם ה' חגיגה פ"א סה"א

(נעתק לעיל בפנים), "שלי שמחת חגיגה".

(42 ראה רמב"ם ה' בכורים פ"ג ה"ב (בסופו).

(43 לא מביע להמפרשים דמקורו של הרמב"ם

הוא ברייתא דריב"ב פסחים שם, שמפורש בקרא

ובחת שלמים ואכלת גו', ולמדן "ושמחת בחגך"

משם (ראה כס"מ לרמב"ם ה' חגיגה פ"א סה"א) –

אלא גם את"ל דהרמב"ם פסק בחגיגה (ח, סה"א

ואילך), "לרבות כל מיני שמחות" (ראה ערוך לגר

סוכה שם), אעפ"כ מפורש שם רק שמחת קרבנות.

(44 נוסף על הפשוט, שבשבת לא נאמר בה

שמחה היינו שלא נאמר בה ציווי וחיוב על שמחת

האדם כב"יט (שנאמר בה ושמחת בחגך) כ"א רק

"וביום שמחתכם", וי"ל שזהו דיוק לשון הירושלמי

(הובא לעיל בס"א), "ששמחתו תלוי בדי' שמים".

(45 להעיר מתורת חולין ספ"א – הובא בשד"ח

שבעה 8 (אתק, ג"ד) – שמפרש שהשמחה בשבת

היא "שמחה רוחנית". אלא דשם מפרש הכוונה ד-

"ישמחו בהקב"ה", "ישמחו ישראל במלכותו יתברך

(ע"ש), משא"כ להמבאר בפנים, השמחה היא

במעשה (בכל מעשי שבת), ורק דתוכנו הוא שמחה

דשמיא (ע"ד השמחה דהקרבת קרבן), כפנים.

(46 ראה בארוכה במפרשים שם (תולדות אדם.

ספרי דבי רב. ועוד), דמכא התמידים נקרא כל יום

יום שמחה כדאיתא בירושלמי והובא בתוס' רפ"ד

דפסחים דביום הקרבת קרבן ה' מן הדין להיות

י"ט. ע"ש בספרי דבי רב בארוכה.

הרמב"ם, לאחר שמפרט את אופני השמחה ומסיים, והאנשים אוכלין בשר ושותין יין שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין, ממשיך באותה הלכה, "וכשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה כו' אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו ועל אלו נאמר כו'".

משא"כ בשו"ע אדה"ז, אף שגם הוא מביא דינים אלה, לא כתבם באותו סעיף, אלא לאחר כמה סעיפים⁴⁹ (מהם⁵⁰ שמקורם ג"כ ברמב"ם אלא שב-רמב"ם באו לאחר הלכה זו⁵¹).

וע"פ הנ"ל מבואר, כי לדעת הרמב"ם יש כאן ב' שמחות: א) שמחת קרבן שלמים שאינה שמחה טבעית אלא מעשה של שמחה דשמיא. ב) שמחה דכל אחד ואחד, שהיא שמחה טבעית, והיא מבוררת בהלכה יח, ולכן צריך הרמב"ם להוסיף תומ"י באותה הלכה דבנוגע ל-שמחה טבעית זו, "וכשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל כו' אבל מי שנועל כו' אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו כו'".

משא"כ לשיטת אדה"ז, שגם השמחה דכ"א כראוי לו אינה שמחה טבעית פשוטה, אלא היא חלק (והסתעפות) מ"עיקר השמחה שהוא אכילת בשר שלמים", והיינו שגם באכילת בשר ושתית יין נרגש שעיקר השמחה היא המשך למה שהיו מקיימים בזמן "שביהמ"ק הי' קיים (ש)היו אוכלין בשר שלמים לשמחה" – לכן, אף שצריך לומר ולהשיענו הדין

של מצוה, ושיש בה קדושה (אכילת קדשים).

ויש לומר, שגם השמחה בזמן הזה צ"ל (לדעת אדה"ז) באופן שמודגש שאינה סתם שמחה גשמית, אלא היא שמחה של מצוה ותורה. ויומאתק עפ"ז לשון אדה"ז בהדין שעכשיו אין יוצאים ידי חובת שמחה אלא ביין, שמביא ע"ז לשון הכתוב, "שנאמר ויין ישמח לבב אנוש" (אף שהרמב"ם לא הביא הכתוב) – וי"ל שכונתו בזה להדגיש שקיום חובת שמחה צ"ל מיוסד אך ורק על תורה, ולכן הוא רק על ידי שתיית יין (ולא ע"י, שאר מיני שמחות", כמו אכילת בשר) – כי רק בנוגע ליין, "אשכחון קרא" (בלשון ה"ח) שטבעו לשמח, "לבב אנוש" (משא"כ, בשר (שאינו של שלמים) . . לא אשכחון קרא דכתיב בו שמחה").

ואתי שפיר גם המשך לשון אדה"ז בנוגע לאכילת בשר בזה"ז, "מצוה יש ב-אכילת בשר ביו"ט כיון שנאמר בו שמחה והואיל וא"א לנו לשמוח בו בעי-קר השמחה שהוא אכילת בשר שלמים יש לנו לשמחו בשאר כל מיני שמחות", דמאריכות לשונו משמע, שאכילת בשר בזה"ז היא (לא סתם שמחה, אלא) כעין המשך לאכילת בשר שלמים בזמן בהמ"ק. וע"פ הנ"ל י"ל, כי גם השמחה מאכילת בשר בזה"ז⁵² צ"ל דרך קדושה כו' (ולא רק שמחה גשמית), כעין ה-שמחה באכילת בשר קודש⁵³.

ובזה יש לבאר גם את החילוק בסדר ההלכות בין הרמב"ם ושו"ע אדה"ז:

47) וכן, "שאר כל מיני שמחות" ומה ש"נהגו להרבות במיני מאכלים ביו"ט, מדגיש בשו"ע אדה"ז שם שבא בהמשך לעיקר השמחה שהוא אכילת בשר שלמים.

48) ראה לקו"ת שמיני יח, ג.

49) הי"ח.

50) בס"א.

51) ס"י.

52) הי"ט.

לדעת הרמב"ם, השמחה האמורה בכתוב „ושמחת בחגך“, היא קרבן של מים, שאין זו שמחה טבעית וגשמית אלא רק שמחה בה, והיא שמחת נפש האלקית בו ית'. אלא שיש בכלל אותה שמחה לשמוח... כל אחד כראוי לו... אוכלין בשר ושותין יין כו", כ"ס כדי שלא תהי' מניעה מצד נפש הבהמית על שמחת נפש האלקית, צריכים גם לפעול לה מיוחדת לבטל התנגדותה לשמחת יו"ט, וזהו ע"י שמשמחין אותה בשמחה טבעית וגשמית, „כל אחד כראוי לו“.

אבל דעת אדה"ז היא, ששמחת יו"ט צ"ל באופן שגם נפש הבהמית תרגיש השמחה העיקרית שבשמחת יו"ט, שהיא השמחה בו ית', ולכן ס"ל „ושמחת בחגך“ היינו ע"י אכילת בשר שלמים, שבזה יש שני הקצוות: השמחה היא מאכילת בשר, הפועלת שמחה טבעית אצל הגוף ונפש הבהמית, אבל ביחד עם זה היא אכילת קדשים, שנרגש באכילה זו ענין של קדושה – והיינו, שגם בנפש הבהמית נרגש ענין השמחה בו ית'.

ויש לומר, שהרמב"ם ואדה"ז אזלי בזה לשיטתייהו:

דעת הרמב"ם⁵⁵ היא⁵⁶, דעוה"ב אין בו לא אכילה כו', שתכלית שלימות השכר היא לנשמות בלא גופים⁵⁷, ולכן ס"ל דהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים, שאינה שמחה הקשורה לגוף ונפש הבהמית כ"א שמחה אלקית של הנשמה

ד, כשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר וליתום ולאמנה... אבל מי שנועל דלתי חצרו כו' ואינו מאכיל ומשקה כו' אין זו שמחת מצוה כו", מ"מ אין להו' סיפו בחדא מחתא עם גוף חיוב ומצות שמחת יו"ט.

ט. ביאור פלוגת הרמב"ם ואדה"ז בפנימיות הענינים:

בדרושי אדמו"ר הזקן מבואר⁵⁸ הטעם ששמחת יו"ט היא ע"י הקרבת שלמי שמחה: עיקר השמחה היא לשמוח בו ית', כמאמר „וישמחו בך כל ישראל“, דהגם ששמחה כזו צ"ל כל השנה, עכ"ז היו"ט נקרא „מועדים לשמחה“, שאז השמחה של מצוה היא ביתר שאת ויתר עז מחמת תוספת גילוי אור, אלא שבכדי שגילוי השמחה בהי' יהי' גם בנפש הבהמית, המסתרת ומעלמת על ניצוץ אלקי שבנפש האדם ומונעת השמחה בהשם, הקריבו שלמי שמחה שזהו כדי לשמח גם את נפש הבהמית.

אבל בזה גופא, הפעולה בנפש הבהמית, יש לבאר בשני אופנים: (א) עיקר שמחת יו"ט, שהיא השמחה בו ית', היא רק בנפש האלקית, ופעולת הקרבת השלמים היא רק להסיר ההעלם והסתור שמצד נפש הבהמית, שמונעת גילוי השמחה של נפש האלקית. (ב) הפעולה בנפש הבהמית היא לא רק להסיר המניעה שבה, אלא שגם היא עצמה תרגיש השמחה בה'.

ויש לומר, שזהו החילוק (בפנימיות) בין שיטת הרמב"ם ושיטת אדה"ז:

(55) להעיר ממשל הבעש"ט (כתר שם טוב סי' קז. שצב) לענין עונג שבת בחומר.

(56) הובאה במקומות שבהערה 53. סה"צ שבהערה 58. ועוד.

(57) הלי' תשובה פ"ח ה"ב ואילך. פיה"מ סנהדרין פ' חלק.

(58) ראה בארוכה סה"צ להצ"צ מצות ציצית.

(53) בכל הבא לקמן ראה לקו"ט צו (טו, ב), סה"מ תס"ס ד"ה ויהי הענו (ע' קעא, קעח). מאמרי אדמו"ר האמצעי ויקרא ח"א ע' קלב ואילך. ועוד.
(54) נוסח תפלת העמידה דיר"ט.

(ושמחת הגוף ונפש הבהמית באכילת בשר ושתית יין היא רק כדי שלא יבל- בלו את שמחת הנפש האלקית, כנ"ל).

אבל ההכרעה בתורת החסידות⁵⁹ היא כדעת⁶⁰ הרמב"ן⁶¹ שתכלית שלימות ה- שכר היא לנשמות בגופים דוקא, הכוונה היא לעשות לו ית' דירה בתחתונים⁶², ואשר תכלית ושלימות הגילוי יהי' דוקא

בזמן תחיית המתים לנשמה בגוף, והיינו לפי שהעבודה במשך שית אלפי שנים דהוי עלמא ובפרט בזמן הגלות אינה רק לפעול גילוי הנשמה, אלא גם בירור וזיכוך הגוף ונפש הבהמית: ועד"ז הוא גם לגבי שמחת יו"ט, דעיקר השמחה לשמוח בה' היא לא רק להנשמה אלא הכוונה לפעול שמחה זו גם בנפש ה- בהמית.

ולכן לדעת אדה"ז בשו"ע גדר ה- שמחה היא שמחה השייכת להגוף, שתיית יין ואכילת בשר, וגם יסוד ה- שמחה ועיקר השמחה אינו שמחת קרבן שלמים כ"א אכילת בשר שלמים, כי שמחת ה' צריך שיורגש ויחדור בהגוף הגשמי כפשוטו.

(59) ראה במקומות שבהערה 53. תשובות וביאורים (קה"ת, תשל"ד) סי"א (לקו"ש ב"עניני גאולה ומשיח" ע' סג) – בארוכה.

(60) שער הגמול בסופו.

(61) תנחומא נשא טז. תניא פל"ו.

(*) נדפס גם באג"ק כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ב ע' סה. המו"ל.

(משיחת יום שמחת תש"מ)

בהעלותך ג

פירש (ע"פ הספריי) "חנם מן המצות", ועל "את הקשואים" מפרש (כנ"ל) שהמן לא הי' משתנה בטעמו לחמשת המינים הללו (קשואים, אבטחים, חציר, בצלים, שומים) – והיינו שהיו כאן שתי טענות נגד ה"מז": (א) שהמן תלוי בעשיית מצותי, משא"כ הדגה שאכלו במצרים היתה "חנם מן המצות", (ב) במצרים היו להם גם חמשת המינים דקשואים כו', ואילו במדבר חסרים מינים אלה, לפי ש"המן משתנה לכל דבר חוץ מאלו".

ויש לומר, שהכרחו של רש"י לחלק את הכתוב לשנים, מרמז בהתיבות ש- העתיק מהכתוב – "את הקשואים" דל- פירוש הרמב"ן שכל הכתוב הוא המשך

א. "זכרנו את הדגה אשר נאכל ב- מצרים חנם את הקשואים ואת האבטחים ואת החציר ואת הבצלים ואת השומים", ובפרש"י – על התיבות "את הקשואים" – מביא (מספריי) "אמר רבי שמעון מפני מה המן משתנה לכל דבר חוץ מאלו מפני שהן קשים למניקות, אומרים לאשה אל תאכלי שום ובצל מפני התינוק, משל למלך כו' כדאיתא בספרי".

והנה ברמב"ן פירש טענת בני "זכרנו גו' אשר נאכל במצרים גו'", שזהו "כזר- כר הנשכחות, כי לא אכלו דגים מיום צאתם ממצרים ועד הנה, וטעם . . חנם כפי פשוטו כי היו הדייגים המצריים מעבידין אותן למשוך הדגים כו' והיו נותנין להם מן הדגים כו' והקשואים והאבטחים והחציר והבצלים והשומים במצרים הרבה מאד כי היא כגן הירק וכאשר היו חופרין להם בגנות היו אוכ- לין מן הירקות". ולפי פירושו היתה כאן טענה אחת בלבד, שבמדבר חסרו אותם המאכלים שאכלו במצרים "חנם" (ועד"ז פירשו רוב פשטני המקרא):

אבל רש"י חילק את הכתוב לשנים, דעל התיבות "אשר נאכל במצרים חנם"

(7) וכ"ה בחיב"ע עה"פ: בלא תפקידתא.

(8) ולא כפשוטו. ולהעיר מב' הדיעות בגמרא (יומא סס).

(9) כ"ה ל' הספרי כאן "חוץ מחמשת המינים הללו", ובפרש"י "חוץ מאלו". אבל נראה פשוט, שזהו רק בשביל קיצור לשון וְלֹא שְׂכֻנוֹת רִשִּׁי לכלול בזה עוד מין ששי וכו' – "דגה" הנוכר בקרא לפנ"ז – כפי' התורה כאן (ע"פ כתובות ס, ב שדגים קטנים קשים למניקות). וראה גם משמרת הקודש על פרש"י כאן – דא"כ הו"ל לרש"י לפרש זה על תיבת "הדגה וגו'".

(10) דיש לומר, שכונת תלונתם היא לא רק שעתה חייבים במצוות בכלל (כפי' הרא"ם ועוד), אלא שהמן גופא יש בו כמה מצות (ראה רש"י בשלח טז, ד).

(11) ומה שנקט הכתוב "דגה" דוקא (אף שכל אכילתם במצרים היתה "חנם מן המצות") – י"ל בפשטות, דגם רש"י ס"ל כדברי הרמב"ן שהמינים שנמנו בקרא כאן היו עיקר מאכלם של ישראל במצרים, אלא שטענתם (לגבי המן) נתחלקה לב, כבפנים.

(1) פרשתנו יא. ה.

(2) ראה לקמן הערה 13.

(3) עה"פ. – וראה יומא (עה, א) ב' דיעות: אם לא נשתנה כלל למינים אלו, או שנשתנה רק טעמן ולא ממש. וראה מפרשי הספרי, שזוהי גם פלוגתת ר"ש וחכמים בספרי שם. ואכ"מ.

(4) ובפי' הב' – שקיבלו כ"ז במנת המלך. ומצוין לפירושו לעיל בפ' שמות (א, יא) ע"ש.

(5) עקב יא. י.

(6) ראה ראב"ע, חזקוני, בחיי, אברבנאל ועוד.